

Наталя МІШИНА

/ доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри конституційного права,
Національний університет
«Одеська юридична академія»

АНОТАЦІЯ

*Стаття присвячена проблемі виключення кандидатів у народні депутати України з виборчого списку партії в багатомандатному окрузі в контексті Закону України від 16 лютого 2016 р. «Про внесення змін до Закону України «Про вибори народних депутатів України» щодо виключення кандидатів у народні депутати України з виборчого списку партії у багатомандатному окрузі». Зроблено висновок, що норми цього Закону поширюють загальний принцип про відсутність зворотної сили закону (*lex prospicit, non respicit*), а тому вони не узгоджуються із ст. 58 Конституції України.*

Ключові слова: вибори народних депутатів України, кандидат в народні депутати, виборчий список партії, багатомандатний округ.

ЩОДО ВИКЛЮЧЕННЯ КАНДИДАТІВ У НАРОДНІ ДЕПУТАТИ УКРАЇНИ

З ВИБОРЧОГО СПИСКУ ПАРТІЇ У БАГАТОМАНДАТНОМУ ОКРУЗІ

Актуальність дослідження пропорційної виборчої системи в Україні зростає з впровадженням її в сучасну практику формування колегіальних органів публічної влади. Донедавна особливу увагу привертало питання виборчих списків політичних партій, особливо їхньої типологізації в контексті вибору найбільш прийнятної для України виду списків. Однак наразі нагальною проблемою вважається питання виключення кандидатів у народні депутати України з виборчого списку партії в багатомандатному окрузі. Ця проблема набула актуальності з прийняттям 16 лютого 2016 р. Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про вибори народних депутатів України» щодо виключення кандидатів у народні депутати України з виборчого списку партії у багатомандатному окрузі» [1].

Проблеми, пов'язані з представництвом в органах публічної влади, досліджували Ю. Г. Барабаш, Н. Г. Григорук, П. Ф. Мартиненко, П. В. Романюк, К. Є. Соляник, О. Д. Чепель, О. В. Чернецька, Х. І. Юркевич та ін. Однак сформульованого вище питання в їхніх працях не висвітлено, з огляду на те, що воно виникло лише нещодавно.

У цій статті проаналізуємо проблеми виключення кандидатів у народні депутати України з виборчого списку партії в багатомандатному окрузі в контексті Закону України від 16 лютого 2016 р. «Про внесення змін до Закону України «Про вибори народних депутатів України» щодо виключення кандидатів у народні депутати України з виборчого списку партії у багатомандатному окрузі».

Проект закону про внесення змін до Закону України «Про вибори народних депутатів України» (щодо виключення кандидатів у народні депутати України з виборчого списку у багатомандатному окрузі) № 3700 від 22 грудня 2015 р. було подано з усіма необхідними супровідними документами, зокрема з Пояснювальною запискою. У ній йшлося про те, що «партія повинна мати закріплене на законодавчому рівні право вносити корективи у списки кандидатів, зокрема, виключати зі списку кандидатів навіть після оголошення результатів місцевих виборів. У випадку виявлення кандидатів, що не відповідають високим вимогам щодо кандидата у народні депутати з огляду на його непрофесійність, безініціативність тощо, партійна організація може за власною ініціативою прийняти рішення про виключення таких кандидатів зі списку для уникнення випадків неналежного здійснення повноважень депутата певною запропонованою особою у майбутньому» [2]. У такому обґрунтуванні багато що не зрозуміло, і у зв'язку з чим «партія повинна мати» відповідне право, і чому партія має бути наділена повноваженнями встановлювати, чи особи зі списку відповідають високим вимогам до кандидата в народні депутати з огляду на професійність, ініціативність тощо.

Висновок Головного науково-експертного управління від 24 грудня 2015 р. щодо проекту закону про внесення змін до Закону України «Про вибори народних депутатів України» (щодо виключення кандидатів у народні депутати України з виборчого списку у багатомандатному окрузі, реєстр. № 3700 від 22 грудня 2015 р. [3]) не був цілком позитивним. Однак більшість експертних зауважень, висловлених у Висновку, не було враховано.

Тому цілком логічним виглядає той факт, що станом на 1 липня 2016 р. у Конституційному Суді України (далі – КСУ) ухвалою колегії суддів КСУ відкрито конституційне провадження у справі, пов'язаній із цим Законом, та здійснюється підготовка справи до розгляду на пленарному засіданні КСУ. Підставою для цього послужило те, що 49 народних депутатів України звернулися до КСУ з конституційним поданням щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини дев'ятої ст. 61, частини третьої ст. 105 Закону України «Про вибори народних депутатів України», пункту 3 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про внесення змін до Закону України» Про вибори народних

депутатів України» (щодо виключення кандидатів у народні депутати України з виборчого списку партії у багатомандатному окрузі) від 16 лютого 2016 р. [4].

На підставі викладеного у цьому поданні правового обґрунтування тверджень щодо неконституційності деяких положень аналізованого Закону суддя-доповідач В. П. Колісник сформулював низку питань, що становлять неабиякий інтерес і в контексті розгляду справи, і з доктринального погляду.

1. Чи відповідає принципам представницької демократії законодавчо передбачена можливість виключення кандидатів у депутати, які після встановлення результатів виборів вважаються обраними, з виборчого списку політичної партії?

Зазначимо, що принципам представницької демократії відповідають лише такі зміни виборчого списку політичної партії, які відбуваються за умови, коли особа зі списку об'єктивно не відповідає вимогам, що висувуються до народних депутатів України. За своєю сутністю принципам представницької демократії відповідає і відклик виборцями свого представника, але в Україні, як і в зарубіжних країнах, відсутній механізм такого відклику стосовно осіб, депутатські повноваження яких ще не діють.

2. Чи звужується зміст активного і пасивного виборчого права громадян України внаслідок запровадження й реалізації зазначених положень законів України?

Вважаємо, що зміст активного виборчого права громадян України звужується за рахунок «підміни» волевиявлення виборців волевиявленням лише тих з них, що беруть участь у відповідних заходах політичної партії зі зміни виборчого списку політичної партії.

Розмірковуємо, що зміст пасивного виборчого права громадян України, які увійшли до списку, але не були обраними, звужується завдяки шансу позбавлення їх потенційної можливості стати народними депутатами, яка виникає для них після проходження виборчим списком політичної партії прохідного бар'єру за підсумками голосування.

3. Чи узгоджуються оскаржувані норми з міжнародними стандартами та основоположними закладами виборчого права?

Варто зазначити, що найбільш очевидним у цьому випадку є порушення такого основопо-

ложного принципу (засади) виборчого права, як принцип рівності, що закріплюється міжнародними, зокрема європейськими, стандартами виборчого права. Адже в нерівних умовах опиняються ті особи, які були введені до виборчого списку політичної партії (ті з них, яких за підсумками результатів виборів було обрано, не можуть бути виключені зі списку, на відміну від тих, які згідно з частиною десятою ст. 98 аналізованого Закону «Про вибори народних депутатів України» вважаються необраними).

4. Як співвідносяться між собою принципи партійної автономії та обов'язковості результатів народного волевиявлення в контексті цієї справи?

Виходячи з того, що єдиним джерелом влади в Україні Конституція проголошує народ, принцип обов'язковості результатів народного волевиявлення має пріоритет у разі виникнення колізії норм, що його захищають, з нормами, в основу яких покладено принцип партійної автономії.

Очевидно, що ці міркування не взяли до уваги автори проекту закону про внесення змін до Закону України «Про вибори народних депутатів України» (щодо виключення кандидатів у народні депутати України з виборчого списку у багатомандатному окрузі). Адже, обґрунтовуючи в Пояснювальній записці до проекту необхідність прийняття законопроекту, вони виходили з того, що «формування складу Верховної Ради України є досить важливим та відповідальним процесом, враховуючи, що кандидатів на вибори у більшості випадків висувають партії за їх власним переконанням. Відповідальність же за майбутню діяльність обраних осіб лягає також на партійну організацію» [2].

5. Чи допустимо вносити зміни до тієї частини виборчого списку партії, до якої внесено кандидатів у народні депутати України, які за результатами виборів не набули статусу народного депутату?

Слід зазначити, що внесення змін до тієї частини виборчого списку партії, до якої внесено кандидатів у народні депутати України, які за

результатами виборів не набули такого статусу, є можливим у випадках:

- відповідного волевиявлення осіб, що входять до у тієї частини виборчого списку партії, до якої внесено кандидатів у народні депутати України, які за результатами виборів не набули статусу народного депутата;
- у випадку встановлення щодо осіб, які виключаються зі списку, чи виникнення щодо них таких об'єктивних обставин, які унеможливають набуття мандата народного депутата України (ст. 76 Конституції України).

6. Чи є прийнятним поширення дії Закону № 1006 на результати виборів, які уже відбулися, що унеможливує виключення кандидатів у народні депутати України з виборчих списків партій, які були суб'єктами виборчого процесу на позачергових виборах народних депутатів України 26 жовтня 2014 р.?

Вважаємо, що на відповідні правові норми поширюється загальний принцип про відсутність зворотної сили закону (*lex prospicit, non respicit*). Підтримуємо позицію, викладену в останньому абзаці Висновку Головного науково-експертного управління від 24 грудня 2015 р. щодо проекту закону про внесення змін до Закону України «Про вибори народних депутатів України», відповідно до якої «поширення дії цього закону «на виборчі списки кандидатів у народні депутати України від політичних партій, які були суб'єктами виборчого процесу на позачергових виборах народних депутатів України 26 жовтня 2014 року», не узгоджується із ст. 58 Конституції України, відповідно до якої закони не мають зворотної дії в часі».

Отже, деякі норми Закону України від 16 лютого 2016 р. «Про внесення змін до Закону України «Про вибори народних депутатів України» щодо виключення кандидатів у народні депутати України з виборчого списку партії у багатомандатному окрузі» уявляються не до кінця виваженими авторами, що, ймовірно, буде відображено у відповідному рішенні Конституційного Суду України з цього питання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про внесення змін до Закону України «Про вибори народних депутатів України» щодо виключення кандидатів у народні депутати України з виборчого списку партії у багатомандатному окрузі : Закон України від 16 лютого 2016 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 11. – Ст. 126.
2. Пояснювальна записка до проекту закону України «Про внесення змін до Закону України «Про вибори народних депутатів України» (щодо виключення кандидатів у народні депутати України з виборчого списку партії у багатомандатному окрузі)» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=57526&pf35401=370535>.
3. Висновок Головного науково-експертного управління від 24 грудня 2015 р. щодо проекту закону про внесення змін до Закону України «Про вибори народних депутатів України» (щодо виключення кандидатів у народні депутати України з виборчого списку у багатомандатному окрузі), реєстр. № 3700 від 22 грудня 2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=57526&pf35401=370873>.
4. Конституційне подання 49 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини дев'ятої статті 61, частини третьої статті 105 Закону України «Про вибори народних депутатів України», пункту 3 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про внесення змін до Закону України Про вибори народних депутатів України» (щодо виключення кандидатів у народні депутати України з виборчого списку партії у багатомандатному окрузі) від 16 лютого 2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://csu.gov.ua:8080//doccatalog/document?id=305564>.